

Flitsen uit het verleden – Het Ignatius Ziekenhuis in de jaren 1940 - 1945
Het dagboek van Zr. Bonaventura vermeldt allang niet alles uit die jaren 40.
Daarom gaan we er nog verder op in.

De geschiedenis van 't St. Ignatius ziekenhuis is tevens voor een gedeelte de geschiedenis van ons land. Het begint met de mobilisatie in augustus, die aan de veilige rust van gezin en land een einde maakte.
Vanaf die dag waren er gemiddeld 60 tot 90 militaire patiënten ter verpleging aanwezig. Dat alles bracht vanzelf in operatiekamer, laboratorium en röntgenkamer doorlopend meer arbeid mede.
In die dagen telde het huis gemiddeld 350 patiënten totdat.....

Het gebeurde in een stille nacht in de groene Mei van het jaar 1940.
Toen velen nog sliepen en zich veilig waanden en van niets wisten, kwam er die nacht circa 2 uur van Overste Dr. Wijnbrans een telefoontje van weinig woorden dat echter een tijdperk van onafzienbare zorgen inluidde: "Zusters zorg dat alle militairen die enigszins vervoerd kunnen worden, zo gauw mogelijk gekleed en tot vertrekken gereed zijn, want de Duitsers zijn ons land binnengevallen en wij zullen nu proberen de militaire patiënten zo spoedig mogelijk te vervoeren".
Zo werd dan van het eerste ogenblik van de vijandelijke inval ons huis in 't oorlogstoneel betrokken. Toen Breda nog rustig sliep en niets vermoedde (toen zelfs nog veel soldaten in 't land geen idee van oorlog hadden) stonden religieuzen en verpleegsters die nacht aangetreden, om het eerste bevel van de Nederlandse Weermacht ten uitvoer te brengen.
Binnen korte tijd waren alle militairen reisvaardig en wachtten gekleed en geranseld op hun bed het sein van vertrek af.
De inwendige mens werd nog eens extra versterkt, want wat zouden de komende dagen brengen?!
Intussen was het gehele huis op de hoogte gebracht van het nieuws en reeds kon men het eerste oorlogsrumoer horen, in de vorm van bruggen die hier en daar werden opgeblazen en het gerommel en gedreun van bommen en afweergeschut dat ergens nog ver weg door de nacht klonk.
Na het ontbijt was de eerste taak zo spoedig mogelijk alle patiënten die enigszins bekwaam waren terug naar hun woonplaats te sturen en te vervoeren en voor de anderen - de blijvenden - werd alles in gereedheid gebracht, om zonodig onmiddellijk naar de grote kelder te evacueren.
Voorlopig bleef echter die eerste vrijdagmorgen alles rustig, al heerste er dan - wat begrijpelijk was - een nerveuze toestand, mede door allerhande geruchten en legerberichten veroorzaakt.
Totdat circa 12 uur boven de Teteringsdijk een luchtgevecht plaats vond, waarbij de eerste bommen op het stadsgedeelte terecht kwamen.

Weldra werden nu de eerste gewonden binnengebracht. En dat was nog maar het begin, want spoedig volgden er reeds meer en meteen werd nu het werk in oorlogstempo voortgezet.
Overall waar de chirurgen maar tercht konden, werd geopereerd, gehecht en bloedtransfusies gegeven. De patiënten bleven binnenkomen en spoedig was er geen doorkomen meer aan.
Naar aanleiding van dit eerste bombardement begon de grote uittocht van de zalen en kamers naar de kelderruimten. Alles wat lopen kon: zusters, verpleegsters en meisjes etc. hielp mede, om de bedden naar beneden te transporteren.
Al spoedig werd een lift buiten werking gesteld en het duurde niet lang of de tweede lift legde het loodje er eveneens bij neer. Nu moesten de ledikanten (met patiënt) de trappen afgedragen worden, wat werkelijk halsbrekende toeren waren.

Het gewone dagelijks komen en gaan van patiënten was natuurlijk van de baan.
Alles was in oorlogstoestand omgeschakeld. Afgesproken operaties, onderzoeken etc. gingen vanzelf niet door, zodat alle tijd kon besteed worden aan het vooruit steriliseren van een voorraad goed.
Handschoenen werden in grote bussen formaline gepakt en zo mee naar de kelders genomen.

Intussen werd met koortsachtige haast aan de kelder onder de nieuwbouw doorgewerkt, daar deze nog lang niet klaar was. Een noodleiding voor electrisch licht - aangesloten op de eigen accu's - werd aangelegd, wat later een hele uitkomst was.

Intussen kwamen er nog meer gewonden binnen, tot 12 uur duurde dat zo, doch toen werd hier een einde aan gemaakt en zouden nog komende gewonden worden doorgestuurd naar het Diaconessen ziekenhuis, waar Dr.v.Hiltten eerste hulp zou verlenen.

Zo kwam de nacht, die overal behalve op bed werd doorgebracht. Sommigen waren met matras en al naar de kelder verhuisd, anderen zaten of lagen in de dokterskamer, onderzoekkamer, centrale of op brancards op de gang langs de muur, doch allen brachten de nacht praktisch wakend door. Om half vijf werd de Heilige Communie uitgereikt aan de zusters die nog bovengronds werkzaam waren. De Heilige Mis werd die morgen eveneens vroeg gelezen, zodat alles weer voor dag en dauw stond aangetreden, om de verstelpende werkzaamheden en komende gebeurtenissen de baas te blijven. In de kelders werd alles in gereedheid gebracht, om de patiënten zo gauw mogelijk daar onder te brengen. In alle gangen stonden langs beide kanten de ledikanten op een rij.

Rochuspaviljoen en T.B.C. afdeling hadden ieder hun eigen gang; eveneens de mannen- en vrouwen afdeling. In de kelder onder de nieuwbouw bevond zich de operatieafdeling met operatietafel, röntgenkamer, en donkere kamer. Daar sliepen ook de zieke zusters, de heren doktoren met hun familie, de rector en een groot gedeelte van de zusters.

Om tien uur was het ogenblik aangebroken, dat alle patiënten, ook van de begane grond, naar de kelder moesten verhuizen.

Slechts zij die deze dagen in het ziekenhuis hebben doorgemaakt zullen kunnen vertellen wat deze verhuis betekende te midden van voortdurende alarmsignalen.

Intussen werd ook het oorlogstoneel meer naar het zuiden van de omgeving Breda verplaatst.

Van de ene kant naderden 's morgens de Franse soldaten, die onder groot enthousiasme met eten en drinken werden ontvangen, wier komst in aller ogen de redding betekende.

Doch van de andere zijde kwamen de Duitsers ook steeds dichterbij, wat de spanning en de stille vrees nog verhoogde.

's Middags kwam de eerste bom in de onmiddellijke nabijheid van het ziekenhuis terecht, namelijk in de singel. Vele ruiten sprongen stuk en deuren werden beschadigd.

In de röntgenkamer, waar men nog aan het fotograferen was, werden de zusters letterlijk door elkaar tegen de grond geslingerd, zonder ernstige verwonding op te lopen.

Alles werd nu naar de kelder verplaatst, ook de operatieafdeling.

Eveneens werden voor de kapel maatregelen genomen: alle kostbaarheden werden ingepakt en in de kelder ondergebracht. In de nieuwe kelder werd een altaartje, opgericht op de plaats waar nu een kruis is aangebracht.

Bij de zieke zusters werd een kapelletje ingericht waar Onze Lieve Heer zijn verblijfplaats te midden van de Zijnen kwam innemen, wat een hele troost was. Menigeen die in zware of moeilijke uren daar even neerknielde en ging dan weer gesterkt en vol vertrouwen verder.

De patiënten waren in de kelder en trachtten zich zo goed mogelijk te schikken.

De verpleging ging door, doch men kan zich voorstellen dat het een zo goed mogelijk behelpen was: geen werk kon voor 100% in dergelijke primitieve omstandigheden worden gedaan.

De verpleegsters en de meisjes werden voor de keuze gesteld te blijven of te gaan. Enkelen uit de omgeving gingen naar hun familie, de meesten echter bleven, evenals Dr. Sandijk.

Zo ging men dan vol angst en zorg de nacht van zaterdag op zondag in.

Iedereen zou wat gaan slapen om op krachten te komen en te blijven.

Doch de nachtelijke stilte werd al gauw gestoord, door hol klinkende zware voetstappen, van enige Rode Kruisverplegers, die enige gewonden binnenbrachten. De slapende zusters in de operatiekamer werden gewekt, matrassen naar buiten gesleept, de instrumenten stonden steriel en Dr. Karthaus kon zijn werk beginnen.

Na dit intermezzo trad de rust weer in doch slechts ogenschijnlijk.

Want niemand had enig vermoeden wat er die nacht tussen de rector en moeder overste werd verhandeld.

Er was namelijk telefonisch bericht gekomen, kort en bondig: "U moet evacueren". Doch hoe? Vervoermiddelen waren er niet en waar moesten we toch met al die patiënten naar toe? Het was een zware beslissing, doch het einde was: "Wij blijven". Nog éénmaal werd er die nacht opgebeld: "Nogmaals, u moet evacueren". Op de vraag; "Hebt u vervoermiddelen?" was het antwoord "NEEN" en het antwoord van moeder overste was "dan blijven wij op onze post."

Zo werd het dan weer morgen, zondag 12 Mei, Eerste Pinksterdag. Ontroerend en indrukwekkend werd die vroege morgen om half vijf de Heilige Mis werd bijgewoond, staande in twee gangen die bij het altaar samen liepen. Allen communiseerden staanden. Na de Heilige Mis werd ook aan de zieken de Heilige Communie uitgereikt bij wijze van teerspijze. Men waande zich bij dit alles weer terug in de eerste christentijden der catacomben. Het ontbijt werd in de broodkelder genomen. Als de toestand niet zo tragisch was geweest, was het beslist gezellig. In de loop van de morgen werd het verschrikkelijke bekend gemaakt: "als Breda niet vóór één uur niet aan de Duitsers werd overgegeven, dan zou het absoluut plat gebombardeerd worden." Dat was een vreselijke tijd.

Door de Fransen werd nogmaals bericht gestuurd "Ga evacueren, wij geven de stad niet over en kunnen niet voor uw veiligheid instaan" Nogmaals werd beraad gehouden aan de voet van de trap, die vanuit het afwaskeukentje naar de broodkelder leidt. Wat zullen we doen. Er werd voorgesteld, een stel zusters, verpleegsters en meisjes te laten gaan en dan met een groep zusters, o.a. personeel van de operatie kamer te blijven. Dit voorstel werd echter door de rector van de hand gewezen. De rector sprak: "We gaan met z'n allen of we blijven met z'n allen, want we hebben elkaar allemaal nodig". Wat nu? Ook de Fransen konden ons niet van vervoermiddelen voorzien en zo werd het eindbesluit "We blijven en wachten maar af wat er verder van komt, we zijn immers in Gods Hand en St. Jozef zal ons wel beschermen."

Onder St. Jozef's zorg was ons huis gesteld. Moeder overste had bij het uitbreken van de oorlog een St.Jozef beeld op het dak geplaatst, achter de kapel met de dringende gebeden, om ons allen te beschermen. Doorlopend stonden er bloemetjes bij en vele gebeden zijn 's avonds voor het slapen gaan, door de zusters van de grote slaapzaal naar St. Jozef gestuurd. Die laatste beslissing bleek naderhand een zege te zijn geweest. Wel werden er nog steeds verschillende voorzorgsmaatregelen getroffen, voor het geval dat we onverwachts eens weg moesten of alleen kwamen te staan. Zo ontving iedere zuster haar stamkaart, de gediplomeerde zusters hun diploma's en dezen moesten hun insigne en een rode kruisband openlijk dragen. Voor zover als het ging bekwam men ook wat geld. Enkele verpleegsters en meisjes trokken toch nog weg, om elders meer veiligheid te zoeken. Dit speelde zich allemaal af in de kelder in de ondergrondse duisternis. Begaven we ons nu echter eens naar boven, dan aanschouwden we een heel ander toneel. Het Huis zelf was als uitgestorven, zo hier en daar liep iemand om iets te halen wat nog nodig was of op veiliger plaats geborgen moest worden. Zodra echter weer de sirenes loeiden, vluchtten allen weer naar de kelder. In de hal echter was het een grote bedrijvigheid. De stad Breda moest geheel evacueren. In aangesloten rijen trokken haar bewoners langs de Singel, gepakt en gezakt, met fietsen, karren, handwagentjes: een droevige uittocht. Een gedeelte begaf zich naar Zundert en Achtmaal, een ander gedeelte begaf zich naar Hoogstraten om vandaar naar Antwerpen te gaan en zo verder naar Frankrijk. De ouden van dagen en gebrekkigen werden echter voor een groot deel naar het Moederhuis aan de Haagdijk gebracht - ongeveer zo'n tweeduizend - en een deel ervan kwam naar ons.

Er was hun gezegd dat ze aan het ziekenhuis moesten samenkomen en vandaar verder getransporteerd werden, maar er kwamen geen auto's. De mensen werden toen in de ruime hallen op

stoelen en banken geplaatst en in de wachtkamers neergelegd, waar ze hun beurt voor vervoer zouden afwachten. Die morgen maakten men werkelijk drama's mee:

Een man kwam radeloos aanlopen: "Wat moet ik toch met mijn vrouw doen, zij moet aanstonds bevallen, er is geen dokter of zuster meer, waar moet ik er toch mee naartoe?"

Er was bevel gegeven dat er niemand meer mocht worden opgenomen, maar bij het vernemen hiervan sloeg de man zich wanhopig tegen het hoofd "Maar wat moet ik dan toch beginnen?"

Het slot was: "Breng ze maar, doch reken niet dat zij hier veilig is." En zo ging het aanhoudend.

Er kwam een auto voor met een moeder met twee kleine kindjes, één daarvan was pas een paar dagen oud. De auto mocht niet verder rijden.

Wat moest aangevangen worden, opnemen mocht niet, maar het eind was weer: "Kom maar binnen, we zullen maar afwachten".

Vele stumperds, kindse mensen, van alles dat ellendig was en daar tussendoor het gieren van de vliegtuigen en het dreunen van verwijderde bommen.

Van verschillende parochies werd het Ons Heer ter bewaring naar de schuilkelder gebracht, waar een sigarettrommel tot noodtabernakel werd ingericht.

Van de Rode Kruisdokters en -helpsters, was ook niets meer te zien. Allen hadden moeten evacueren. Het was een spannende ochtend beneden in de kelder.

Bij het kapelletje waren de meeste inwoners tesamen gekomen. Dokters, verpleegsters, meisjes en patiënten, een angst lag op alle gezichten te lezen.

Tesamen werd gezongen het roerende Parce Domine- parce populi, etc.

Daarna gaf de rector de generale absolutie.

Allen waren vol van de "om één uur wordt Breda gebombardeerd". Wat zal er van ons worden?

Daar kwam nog bij dat er ongeveer 500 van de wachtenden mensen vanuit de hal naar de kelder gevluht waren wat de verwarring nog vergrootte. Het slot was, dat er uiteindelijk 200 hier gebleven zijn.

Daar plotseling - het was elf uur - kwamen er laag met een donderend geraas een paar Duitse vliegtuigen aanzetten: een fluitend geluid donderend geraas. Het hele huis schudde: In de singel vlak voor het huis was een bom gevallen.

Het gaf een panische schrik. Alles wat nog boven was vloog naar de kelder, met een ongekende vurigheid werd er gebeden. Bij de overige mensen in de hal waren een paar zusters gebleven. Die werden plat op de grond gelegd, je kunt je de schrik van die oude stumperds voorstellen.

Na een poosje, toen het weer wat rustiger werd, werden ook dié mensen naar de kelder gebracht en zo goed mogelijk op banken en strozakken geïnstalleerd. Sommigen waren gewoon helemaal in de war. Vijf van hen zijn als het ware gewoonweg gek geworden. Vier van hen zijn later naar Huize St. Antonius te Leur gebracht.

's Middags kwam er een autobus, met een chauffeur en twee verpleegsters die zouden trachten om een gedeelte van de vluchtelingen naar veilige haven te brengen. De moed van die chauffeur en die verpleegsters was werkelijk bewonderingswaardig.

Drie maal die dag zijn ze met 30 personen naar Zundert gereden en 's avonds nog eenmaal om instrumenten te halen voor een dokter die de gewonden in Zundert hielp.

Dat was geen rustige autotocht, maar één vol verschrikkingen. Het ging over de grote weg, daar trokken ook de evacuatiegangers, met daartussen dekking zoekende Fransen.

Daar overheen vlogen doorlopend de Duitsers, die met bommen en mitrailleurvuur de Fransen beschoten! Men begrijpt dat hierbij de burgers niet gespaard bleven. Aanhoudend moesten zij langs de weg in de sloten gaan liggen om dekking te zoeken, maar velen hebben daarbij het leven gelaten of verwondingen opgelopen.

Voor begraven was geen tijd en met droeve smart trokken de anderen weer verder, met zekere koelbloedige afwachting wanneer het hun beurt zou zijn.

Verschillende van die gewonden werden hier binnengebracht om geholpen te worden.

Die Zondag zijn er nog verschillende Duitse bommen gevallen in Breda en hoorden we aanhoudend het afweergeschut, maar plat geschoten werd Breda God zij dank niet.

Het gevaar en de angst voor nieuwe verschrikking was echter nog niet geweken.

De Fransen hadden zich tegenover en achter het ziekenhuis opgesteld, zodat wij een groot gevaar liepen in de vijandelijkheden betrokken te worden. Tegen de avond werd nog het houten bruggetje tegenover het ziekenhuis opgeblazen, waardoor aan de voorzijde van het huis alle ramen die nog heel

waren, sprongen. Intussen had ook een Hauptman de wapens van de Hollandse en Franse militairen in ontvangst te nemen.

Zo kwam weer een einde aan die angstige. eerste pinksterdag en we gingen weer een angstige nacht tegemoet: Onophoudelijk klonk het doffe gedreun van het afweergeschut en nog niet helemaal gewend aan dat oorlogsrumoer kwamen dan allen weer tesamen om te bidden.

Een nieuwe morgen brak aan. De dag begon met een Heilige Mis in de kelder, waar met rondgang met Ons Heer bij de zieken, daarna ontbijt en het lange wachten begon weer opnieuw. De alarmsignalen werkten niet meer, doch het geronk van de vliegtuigen had hun taak overgenomen, want zo gauw het geluid vernomen werd, spoedden zich allen wat lopen kon naar de kelder. Nu lachen wij er misschien mee, maar toen stond ieder het schreien nader dan het lachen.

Moeilijke uren braken aan toen een bom (Engelse?) gas- en waterleiding vernielde.

Geen gas, geen water, geen licht, alleen nog wat kaarsen en dan nog zo weinig mogelijk moesten de taak van verlichting op zich nemen.

In de regenbakken stond nog wat water en een reservoir met leidingwater.

Zo nu en dan brandde het gas een beetje, dat was alles waarmede ons moesten behelpen en dan nog zo zuinig mogelijk want wie wist hoe lang nog. Dit alles kwam de verpleging niet te goede.

De patiënten moesten met kleine beetje water worden gewassen. In de kelder hing op den duur een akelige lucht, van de vele wonden.

De ledikanten stonden haast tegen elkaar geschoven, zodat er geen doorkomen aan was.

Warm eten kon in die dagen niet worden klaargemaakt. Toch bracht die tweede Pinksterdagmorgen ook wel enige opluchting, toen moeder Overste die morgen om half zes bemerkte, dat de Fransen zich gedurende die nacht hadden teruggetrokken, en hun stellingen verlaten hadden.

Het gevaar dat het in Breda tot een treffen zou komen tussen Fransen en Duitsers was hiermede geweken. Al spoedig volgde dan ook de bezetting van de stad door de Duitse troepen.

Ofschoon, zoals gezegd, de schaarste aan alles zich duchtig voelen deed, werd er toch nog een beroep gedaan op de hulpvaardigheid van het ziekenhuis, toen de Diaconessen hier de overste opbelde en om brood vroegen.

Moeder antwoordde dat het goed was, doch vroeg als tegenprestatie om water. Ook dat werd aan de andere zijde goed gevonden, op voorwaarde dat ons ziekenhuis iemand sturen zou om de pomp - die stuk was - te herstellen.

Toen men hier de monteur Muijsenberg ging zoeken was deze nergens te vinden.

Niemand had enig vermoeden waar hij kon zijn. Men ging op zoek en men vond hem. Doch hoe? Wat was het geval geweest?

Ondanks sterk afraden was de monteur naar naar zijn huis gegaan om te gaan zien hoe alles erbij stond. Allen wachtten maar hij kwam niet terug. Men stuurde zijn zoontje erop uit om eens te gaan zien. Die kwam spoedig terug met de tijding dat vader gewond op straat lag.

Een paar verpleegsters met brancard trokken erop uit en na een noodverband aangelegd te hebben transporteerden zij hem, dragende op de handbrancard naar het ziekenhuis.

Daar aangekomen was hij reeds aan de verwondingen overleden. De rector diende hem nog het H.Oliesel toe.

Zijn vrouw en kinderen die zich ook hier in huis bevonden werden gewaarschuwd. Zij allen hielden zich flink. Het was de eerste dode, het eerste slachtoffer van hen die in die dagen het ziekenhuis waren trouw gebleven.

Ook de rector begaf zich na dit droevig ongeval met levensgevaar nog op straat, naar het Diaconessenziekenhuis om daar aan gewonden die een priester vroegen, de verlangde bijstand te gaan bieden. Met een groot wit schort aan, een rode kruisband om de arm ging hij op stap en kwam gelukkig weer behouden bij ons terug.

Tegen de avond werd een Duitse militair binnengebracht met een schotwond in de rug. Beweerd werd van Duitse zijde, dat de soldaat door een Hollander vanuit een leegstaand huis in de rug was geschoten. Het bevel dat hiervoor een gijzelaar moest worden genomen werd gelukkig toch niet uitgevoerd. De patiënt werd onmiddellijk geopereerd, maar overleed toch spoedig na voorzien te zijn van de laatste Sacramenten.

Toen werd uitgevaardigd dat zich volstrekt niemand meer zich op straat mocht vertonen, noch door de vensters naar buiten zien. De nacht daarop verliep tamelijk rustig en zo brak dinsdag, veertien mei aan. Voor de laatste maal de eucharistie-viering in de kelder en communie uitgereikt aan de zieken.

Een volwassen militair verlangde gedoopt te worden en overleed spoedig nadien.

In die dagen hadden we ook baby's en die baby's moesten pap hebben. Goed en wel, doch er was geen melk! Wat nu gezongen? Hoe aan melk te komen? Niets zo gemakkelijk als dat.

Een doktersassistent, een verpleger en twee verpleegsters waagden het toch, ondanks het verbod niet op straat te mogen komen. Zij trokken er op uit de wei in. De koeien werden in de tuin gedreven en door een patiënt gemolken. Zij kwamen met een vette buit van een paar koeien terug en in triomf werd de eerste emmer melk naar de keuken gebracht.

Voor de baby's was het weer gered en wij hebben er eens hartelijk om kunnen lachen.

Intussen was de stad Breda reeds enige dagen in de handen van de Duitsers en men voelde hoe er zo vlug mogelijk contact gezocht moest worden met de Duitse leiding, om zodoende uit de netelige positie waarin de Ignatius-bewoners al dagen lang verkeerden, gered te worden.

Verkenners werden uitgezet in de vorm van twee verpleegsters. Hen werd opgedragen de Duitse staf op te gaan sporen en eerste contact te leggen.

Men schreef toen de naam van de Ortscommandant "SPONCK" op haar schort en verwees haar naar het hotel "Mastbosch" waar hij verbleef.

's Middags begaf zich Dr. Klein Swormink naar van Sponck, om hem uiteen te zetten in welk een netelige toestand wij verkeerden. Hij luisterde met aandacht en kwam later op de dag zelf op inspectie, toonde zich bereid om ons in alles zoveel mogelijk tegemoet te komen door ons om te beginnen 5 bussen melk van 30 liter te doen toekomen.

Ook zouden we weer zo spoedig mogelijk water krijgen, maar aan licht en gas konden ze ons voorlopig niet helpen, daar ging dan ook nog een hele week overheen.

's Avonds kwam een aalmoezenier kennismaken met de rector. 's Morgens, waren de verpleegsters er op uit gegaan om in 't Mastbos naar gewonden te zoeken. Ze kwamen met een paar Franse militairen terug.

Eén was beide ogen kwijt en de andere was ook zwaar gewond.

Beiden hadden ze grote gasphlegmonen. Ze lagen dan ook al van zondag af in 't bos.

In de operatiekamer in de kelder werd hun hulp verleend en vandaar uit naar de begane grond waar zij op de mannenafdeling werden ondergebracht in een kamer om daar te worden verpleegd.

Die dag zijn nog verschillende Franse gewonden binnengebracht en geholpen. Ook een man die bij zijn huis op een landmijn getrapt had, werd opgenomen.

Ons leven werd iets rustiger, ofschoon het nog altijd wat onzeker was.

We waren in handen van de Duitsers en moesten nu maar afwachten, vlak bij het ziekenhuis in de Ignatiusstraat, had iemand (een Duitser???) 20 landmijnen ontdekt en kwam het met veel gebaar zeggen.

De doktoren gingen aanstonds mee om zich te overtuigen. Het was waar, maar hoe die te demonteren? Een Hollandse militair, ene Cor de Jager, zelf zwaar gewond en in een rekverband liggende, werd uit bed getild om te kunnen wijzen hoe dit moest gedaan worden. Hij wist dit en het waren Hollandse mijnen, die de Fransen gelegd hadden.

De hele tuin en omgeving werd nauwkeurig afgezocht en zo werden we van veel ellende gespaard.

Inmiddels kwam op woensdag 15 mei voor Nederland een einde aan die oorlogsdagen.

Ofschoon de overgave voor vele vaderlanders een koude ontzuivering was, betekende het toch voor allen - en zeker voor het St. Ignatius Ziekenhuis - een grote verlichting.

Breda dat in die dagen een verlaten stad was geworden, zag hare bewoners weer van heinde en verre, vanuit België en Frankrijk hare muren binnenstromen.

En ook in het Ignatius dat in die dagen op zijn post was gebleven - en bijna het enige bewoonde huis was geweest - maakte men aanstalten om weer uit de donkere keldergangen op te duiken en het leven op zijn normale wijze weer voortgang te doen vinden.

's Woensdag 's morgens werd de Heilige Mis weer in de kapel gelezen en in de loop van de dag werden de patiënten weer naar de zalen en kamers teruggebracht.

Nog heden kan men in de kelder de plaats vinden, waar in de oorlogsdagen het simpel altaartje heeft gestaan. Het geel stenen kruisje midden op de gang, onder de nieuwbouw staat daar als een blijvende herinnering aan het sombere verblijf.

In een van de kamers waarin in de dagen het Allerheiligste werd bewaard is de volgende spreuk op de muur aangebracht, door rector Scheermakers gemaakt.

*Hier lag in donkere dagen Ons Heer met ons verscholen
En hoorde ons gebed en zuchten dag en nacht
Wie ziekte leed en hielp heeft Hem zich aanbevolen
En samen het einde van de doodsangst afgewacht.
Wij danken U, O Heer de Redder van ons leven.
Toen alles vluchten moest, zijt Gij met ons gebleven*

De Heilige Joseph, wier beeltenis boven op het dak stond, en waakte en steeds zo vurig werd aangeropen, heeft ons toch zichtbaar beschermd. Allen sliepen die nacht van woensdag en donderdag nog in de kelder.

Al vroeg in de morgen kwam er een order dat de zalen in gereedheid gebracht moesten worden voor Duitse gewonden. Allen togen aan het werk, want het was overal een vreselijke rommel en niets stond er meer op zijn plaats. Maar ja, vele handen maakten licht werk en na een paar uur was het zover in orde. Ook de andere patiënten vanuit de kelder werden naar de afdeling gebracht.

De mannenafdeling werd voor de Duitsers ingericht. De mannen werden ingedeeld gedeeltelijk op de vrouwenafdeling en gedeeltelijk op de leszaal die als ziekenzaal was ingericht.

Op de grote zaal van de kraamafdeling lagen de vrouwelijke operatie patiënten.

In de namiddag werden de Duitse gewonden vanuit België hier binnengebracht: ongeveer 80 man. Er hoefde echter niets aan hen te gebeuren. Voordat het donker was, lagen allen te bed.

Duitse artsen namen de zorg voor hen. Donderdag bleven zij bij ons en vrijdagmorgen werden allen weer opgehaald en verder vervoerd en in hun plaats kwamen nog ongeveer 20 Franse gewonden.

Nu werden alle Fransen bij elkaar op één zaal gelegd, wat voor hen veel prettiger was.

Het bleef nu verder de eerste tijd rustig en de mannen werden weer naar afdeling A verhuisd.

Tot plotseling op 30 mei ons de noodkreet bereikte om zo spoedig mogelijk hulp te sturen naar Willemstad waar een Duitse boot met 500 Belgische krijgsgevangenen op een mijn gevaren was en de lucht ingevlogen was. Dat was een vreselijke catastrofe. Van alle zijde werd zo veel mogelijk hulp verleend, maar er ging wel 24 uur overheen voor allen ondergebracht waren in verschillende ziekenhuizen.

In de nacht van 30 op 31 mei kregen wij 14 patiënten kletsnat en zeer vermoeid van de doorgestane angsten bij ons binnen. Onder hen bevonden zich de Duitse schipper en zijn vrouw, die beiden nogal zware letsels hadden opgelopen.

De andere dag 31 mei kwamen 's middags de volgende patiënten. Ieder hielp om die slachtoffers zo spoedig mogelijk in bed te krijgen. Ze werden gewassen, van schone kleren voorzien en de inwendige mens versterkt.

De patiënten bleven maar binnenkomen, zodat op gegeven ogenblik gezegd moest worden: "Tot zover, we weten niet meer waar ze te kunnen plaatsen".

Alles ging onder Duitse geleide en toen deze vernamen dat we er geen meer opnamen, sloegen ze de handen in elkaar en vroegen waar of ze dan met al die ernstige patiënten naar toe moesten die nog zouden komen. Er werd overeengekomen dat mogelijk de licht gewonden naar het militair-hospitaal zouden vervoerd worden, als er nog zwaar gewonden zouden komen.

Toen moesten 60 van die patiënten weer opnieuw in hun vuile natte plunje zo naar het militair-hospitaal. Het was een heel zielig gezicht dit zo te moeten zien gebeuren.

Nu werden de andere zo gauw mogelijk naar bed gebracht, want het begon inmiddels al laat te worden en er kon nog nergens licht aan vanwege de verplichte verduistering.

Maar met opgewekte moed werd begonnen. Allen blij die krijgsgevangenen konden helpen.

Vijf gebroeders - allen kapper - kwamen de ronde doen, om al die jongens en mannen, geheel gratis van stoppelbaard en overtollige hardos te ontdoen.

En voor de nacht haar donkere vleugelen over de aarde spreidde, lagen ze allen opgefrist onder de kraakheldere lakens om uit te rusten na de doorgestane angsten en vermoeienissen.

Zaterdag daarop volgend werden degenen voor wie specialistische hulp verleend moest worden, naar de operatiekamer gebracht en geholpen. Bij de mannen, op de mannenafdeling en op de grote zaal van de kraamafdeling en op de leszaal waren zij allen ondergebracht, 94 in getal. Bij hen waren 3 Belgische aalmoezeniers, die geen verwondingen hadden bekomen en samen met de rector de zielzorg op zich namen.

Het was één grote familie. In deze dagen kwam het motto van de congregatie echt tot zijn recht: "alles voor allen te zijn".

Vriend en vijand werd liefderijk opgenomen en verzorgd. Van de Belgische patiënten waren er al spoedig veel hersteld en deze mochten opstaan en zich wat verzetten. Bij die scheepsramp zijn er ongeveer 300 personen omgekomen.

De 12de Juni werd door de Eerwaarde Heer Brijs, Belgisch aalmoezenier, een plechtige requiem-mis gecelebreerd, geassisteerd door de Eerwaarde heren Daems en Heinkes, tot zielerust van hun verdronken kameraden.

Na de Heilige mis een treffende toespraak door aalmoezenier Brijs om allen op te wekken tot een vurig gebed voor de zielerust voor de overledenen en om God te bedanken dat zij het hadden overleefd en er betrekkelijk goed waren van afgekomen.

De 17de juni bedankte de aalmoezenier de Eerwaarde Heer Daems, in een radiotoespraakje, allen voor de liefdevolle verpleging en beloofde namens de Vlaamse jongens een vurig dankgebed. Ongeveer een veertien dagen daarna werd door de Duitsers een afdeling opgeëist voor 100 patiënten en daarbij nog verschillende kamers voor personeel met vrije toegang tot de operatiekamer, röntgen en laboratorium.

De gehele mannenafdeling werd daarvoor ingericht. Alle Franse en Belgische patiënten kwamen bij elkaar op een zaal van de vrouwenafdeling.

De Duitsers hadden zelf hun Oberarts, Röntgenoloog, verschillende chirurgen, artsen, verpleegsters en rode kruisverplegers. De Belgische patiënten die zoverre hersteld waren dat zij naar huis vervoerd konden worden, werden door de Duitsers voor een groot gedeelte met een paar bussen de vrijdag daarop volgend naar Antwerpen vervoerd en van daaruit naar hun woonplaatsen.

Dinsdag daarop werden de overigen vervoerd. Nu bleven nog maar een paar Franse en Belgische patiënten over.

Hierna begon alles weer opnieuw zijn gewone gang te gaan. De rust was teruggekeerd, doch stond ieder ogenblik bloot aan het gevaar verbroken te worden, want de Duitsers bleven in het land en dus ook in het ziekenhuis.

De bron van heel wat angsten en onrust bleef dus.

En heden op de dag, dat wij dit schrijven (September 1944) en in ongeduld wachten op het uur der bevrijding in het ziekenhuis als laatste Duitse beproeving is omgetoverd in een groot Kriegslazareth en wij allen weer in de kelder zijn ondergedoken.

Heden na 4 jaar bezetting moeten we inderdaad zeggen, dat de orde en de rust op allerlei wijzen, met slechts kleine tussenpozen voortdurend is gestoord geworden.

De enige feiten die wij hier beschreven hebben, zijn niet bij machte om een volledige indruk weer te geven van al datgene, dat er vanaf mei 1940 na de oorlogshandelingen in die vier jaar Duitse bezetting is heengekomen van het grote gezin van het St. Ignatius.

Om te beginnen is het ziekenhuis in die jaren geen dag zonder Duitse patiënten geweest.

Op zich was dat niet erg, want liefdadigheid kent geen grenzen. Maar de gevolgen die daaruit voortvloeiden waren dikwijls minder aangenaam.

Vooreerst moesten die patiënten ook plaats hebben, van de andere kant moest de opname van de gewone patiënten ook gewoon doorgaan, wat dus betekende: overvol, en plaats maken waar het maar mogelijk was, zodat het aantal patiënten steeds groeide en het personeel met dezelfde krachten moest doorwerken en zodoende in sommige perioden het onmogelijke werd gevraagd.

In Juli 1943 bereikte het getal Duitse patiënten zijn hoogtepunt, toen ongeveer 270 Duitsers 8 zalen met enige kamers in gebruik hadden.

Verpleging, wasserij, keuken en bakkerij, het werd allemaal verzorgd door het personeel van het ziekenhuis.

Daarnaast werd de Fröbelschool van de Jozef-parochie tot ziekenrivier gemaakt en ingericht en kwam ook de verpleging en verzorging van dat lazareth op de zusters neer.

Voor de Hollandse patiënten werd de aula als ziekenzaal ingericht evenals de refter van de meisjes, terwijl de zolder van het St. Rochus-paviljoen als leszaal werd gebruikt.

Het kon natuurlijk niet anders of het verblijf van de Duitsers in dit huis bracht botsingen, wrijvingen en allerlei onaangenaamheden met zich mede. De onmiddellijke omgeving van de kapel was in de warme zomermaanden van 1943 in een waar negerdorp omgeschapen.

Dagelijks kon men genieten of zich ergeren aan de cultuur van die vreemde patiënten.

Doch het meest vermeldingswaardige feit was wel dat de congregatie van de Haagdijk één van haar zusters als een misdadigster de gevangenis in zag draaien.

De weldaad die zuster Ursula aan een eigenwijze sanitäter bewees door hem "met de vinger op het voorhoofd wijzende" duidelijk maakte dat hij zijn verstand moest gebruiken.

Wat toch iets heel gewoon is, werd niet als een zusterlijke vermaning, doch warempel als een belediging van de Duitse Wehrmacht beschouwd, met alle noodlottige gevolgen vandien.

Er werd een proces op touw gezet. Zij werd aangeklaagd.

Advocaten werden te hulp geroepen, verhoren werden afgenomen, pleidooien werden gehouden voor het Feldkriegsgericht, ja, zelfs het vliegveld in Gilze-Rijen moest er ook bij aan te pas komen, waar zij ook eenmaal in verhoor genomen werd.

Er werd gebeden, geofferd, brieven om begenadiging naar Seyss-Inquart gestuurd, doch niets mocht baten.

Het slot van het lied en het loon voor het werk was: "dasz om 4 September 1941 die Nederländische Staatangehörige Emma Rosalie Tieleman geboren am 6-5-1903 in Hontenisse (Flanderen) wegen Beleidigung voor 3 -drei- Monaten Verurteilt werdet."

In Münster heeft dan de "boosdoenster" Emma Tieleman -Zuster Ursula- haar tijd uitgezeten.

Door Moeder Cherubina en Moeder Ignace tot Amsterdam weggebracht is zij dan na veel belevenissen in Münster aangekomen waar zij al gauw onder leiding van een levenslang veroordeeld vrouwtje in een soort kolenhok moest proberen de was van de gevangenen te doen.

Zij kweet zich op een dusdanige wijze van haar taak, dat zij weldra bevorderd werd tot secretaresse of zoiets. Haar taak bestond voortaan uit het lezen en censureren van de brieven der gevangenen.

Wat zij daar in die drie maanden heeft mee- en doorgemaakt kunnen wij niet beschrijven: dat kan er slechts één en dat is de gevangene zelf.

Zo droevig als de heenreis was zo triomfantelijk was de thuiskomst. Plechtig afgehaald, was het eerste bezoek aan Mgr. Hopmans, dan naar het Moederhuis en toen naar het ziekenhuis, waar een grootse, echte Nederlandse huldiging met een Te Deum, haar wachtte. "Een gevangene die gehuldigd werd".

Voor de oorlog gebeurde dat niet dikwijls, doch in die dagen was de gevangenis en het boevenpak een grote eer.

(Ik liever deze eer toch maar niet gehad)

Toen 19 Januari 1943 Prinses Margriet geboren werd staken de bewoners van het ziekenhuis, ondanks de aanwezigheid van de Duitse Wehrmacht hun vreugde en oranjegezindheid niet onder stoelen en banken. Iedere pleeg liep in die dagen met een margriet op wat voor Zuster Paulussen uit Bergeijk eindigde met een bezoekje aan de Academie, welke naam in die tijd heel wat angst en leed over Breda heeft gebracht.

Vanzelfsprekend kwamen dan nog de regelmatig terugkomende grote en kleine verschillen tussen Duitse patiënten en het verplegend personeel, wat steeds een min of meer gespannen toestand met zich meebracht.

Zuster Clementine die al die jaren de scepter zwaaide over de Duitse afdeling zou hier een heel boekje over open kunnen doen. Haar taak was in al die jaren verre van benijdenswaardig.

Heel wat gebelgde sanitäters, patiënten en Duitse doktoren heeft ze moeten kalmeren, ontmoedigde plegen moeten bemoedigen en appeldieven uit de tuin halen.

Tot eer van het personeel mag hier wel gezegd worden dat het zich echt Nederlands en katholiek gedragen heeft.

De aanwezigheid van Duitse en N.S.B. patiënten bezorgde ons ook de belangstelling van verschillende autoriteiten die hier op ziekenbezoek kwamen.

Zonder veel nota van te nemen noteren wij hier het bezoek van Mevrouw Mussert en op 30 Januari 1943 het bezoek van Seyss-Inquart, wiens komst toevallig samenviel met de visitatie van Mgr. Hopmans. Ofschoon beiden in hetzelfde huis aanwezig hebben beide elkaar niet behoeven te ontmoeten.

Niet alleen Duitsers, doch ook Russen, Polen, Fransen, Tommies en Canadezen verschenen er zo nu en dan in het ziekenhuis. Zij genoten natuurlijk een bijzondere belangstelling en zorg van de zusters hetgeen weer aanleiding gaf tot tegenmaatregel van de Oberarzt.

Eenmaal heeft er ook een nachtelijk gevecht plaatsgehad. Zuster Schalk had de moed een Tommie te lijf te gaan, die langs een bovenraam probeerde te ontvluchten. Haar cordate optreden werd ingegeven door een ware Vaderlandsliefde, omdat zij hem van een wisse dood meende te moeten redden.

Niettegenstaande dat zij in dit duel het onderspit moest delven bereikte zij haar doel want de Tommie bleef.

Het beeld dat de andere zalen met de Nederlandse patiënten gaf, droeg ook regelmatig de stempel van de oorlog. Voortdurend waren er slachtoffers van oorlogshandelingen aanwezig.

We denken hier voornamelijk aan 22 Juli 1943 toen een munitietrein te Gilze-Rijen tot ontploffing kwam en verschillende slachtoffers werden binnengebracht. Kort daarop volgde het bombardement op Hulten van 19 Augustus met 18 gewonden waarvan er twee zijn gestorven.

Het bombardement op Verhoven te Gilze met 5 gewonden, waarvan er ook twee van stierven.

Talrijk ook waren de slachtoffers die vielen tengevolge van het beschieten van treinen, autobussen en boten. Verscheidene machinisten en burgers werden gewond of gedood.

Op 1 September 1944 eiste een beschieting van een autobus op de weg Etten-Rosendaal talrijke doden, 10 gewonden en twee doden werden hier binnengebracht.

Enige dagen daarvoor 28 Augustus werden bij een beschieting van treinen te Lage-Zwaluwe 4 gewonden binnengebracht waarvan er twee zijn overleden.

Een nieuwe categorie van patiënten vormden de teruggekeerde arbeiders uit Duitsland.

De slachtoffers van de concentratiekampen en de academie van de onderduiking en Aprilstaking, dat alles kwam gezondheid en redding zoeken in het ziekenhuis dat voor iedereen openstond.

Meer dan eens gebeurde het in die tijd dat een patiënt spoorloos verdween ondanks traliwerk of aanwezigheid van gewapende macht. Iedere week - ja, soms iedere dag - bracht nieuwe sensaties.

In Juni 1944 verschenen ook de eerste patiënten die ten slachtoffer vielen aan de ondergrondsen, namelijk Dhr. Jos Driessen en Pietje Visser.

De "verheven lijdens" (N.S.B. leiders) die niet voor inkeer vatbaar waren of bleken te zijn, voelden zich in ons ziekenhuis minder veilig, zodat gedurende enige weken dagelijks een "landwachter" voor kamer 21 te kijk stond, totdat zij na een roerend afscheid naar het ziekenhuis in Tilburg vertrokken.

De oorlog deed zo niet alleen het aantal patiënten toenemen, doch ook de Medische Staf groeide gestaag aan. Vooral met jeugdige krachten wat wel een typisch verschijnsel was van de bezetting in ons land.

Bijzonder na de maatregelen tegen de studentenwereld genomen. Rondom die tijd begon men ook met maatregelen tegen de medici, waarmede voor hen een roerige tijd aanbrak wat ook zijn weerslag had in het ziekenhuis.

De Heer Croin uit den Haag - in die dagen leider van het illegale medische front - die meende dat alle artsen in de artsenkamer thuishoorden, stootte bij zijn eerste pogingen reeds tegen een gesloten front van artsen.

Zijn pogingen werden bedreigingen en de medici antwoordden dat zij zo niet langer hun beroep konden uitoefenen en schoven de zorg van ziek Nederland af op Mijnheer Croin en consorten.

In geheel Breda woonde toen plotseling geeneen arts, daar alle huisbordjes wit geschilderd waren.

Het kwam tenslotte zover dat 26 Juni 1943 ongeveer 350 artsen als gevangenen naar Amersfoort werden gebracht waar zij in het concentratiekamp onmiddellijk kaal geschoren werden en zich onledig moesten houden met het hakken van struiken.

Ook onze chirurg Dr. Karthaus sr. bevond zich onder hen, zodat de chirurgische afdeling al die tijd minder druk bezet was.

Op 6 juli daarna werden allen weer in vrijheid gesteld, wat voor Dr. Karthaus een hartelijke ontvangst in de operatiekamer meebracht.

Heel de geschiedenis betekende een grandioze overwinning voor de medici en een smadelijke nederlaag voor Dhr. Croin.

De artsenkamer bleef wat zij was: een kamer zonder artsen.

Na deze storm trad voor de medische wereld een vrijwel duurzame rust in.

In die roerige dagen fungeerde de oproeper van de rector als alarm signaal voor de aanwezige medici in het ziekenhuis met het gevolg, dat toen het éénmaal bij vergissing werkte, Dr. Schaars door het keukenraam van het St. Rochus-paviljoen sprong en in de velden verdween!

Ondertussen hadden ook de ziekenhuizen een zware strijd te voeren tegen het N.A.F. (Nederlandse Arbeidsfront). Herhaaldelijk werden maatregelen genomen die er blijkbaar opgericht waren de gezondheidszorg in de ziekenhuizen in Nationaal Socialistische zin om te zetten.

Herhaaldelijk gebeurde het dat patiënten met onbekende bestemming werden weggevoerd.

In een gezamenlijk schrijven aan alle confessionele ziekenhuizen op 10 April 1943 aan de Rijkscommissaris werd hem medegedeeld dat zij zouden moeten overgaan tot sluiting der ziekenhuizen indien de aantasting der onafhankelijkheid der ziekenhuizen nog voortgaan zou vinden. Dit laatste en scherpste middel bleek intussen niet nodig te zijn.

Toch werd het St. Ignatius Ziekenhuis nog meerdere malen gesommeerd allerlei opgaven en inlichtingen te verstrekken aan het N.A.F. waar natuurlijk nog niet eens over gedacht werd.

Ook een bedreiging met een Verwalter bracht de directie niet van zijn stuk en tot nu toe hebben we dan ook zo'n heerschappij nooit gezien.

Een nieuwe zorg bracht het inleveren der radio's mede.

Steeds meer eisen werden aan de vindingrijkheid en de slimheid der Nederlanders gesteld.

Ook het rectoraat bracht na gehouden krijgsraad haar offer en ter elfde uren werden dan ook twee radio's waarvan de ene meer een ding was, dat op een radio gelek ingeleverd.

Sindsdien gebeurden er geheimzinnige dingen in het ziekenhuis.

Op alle mogelijke tijden van de dag kon men één van de bewoners van het rectoraat naar de kapel zien gaan, in de sacristie zien verdwijnen en dan, wie dan scherp luisterde, sloten horen kraken en trappen horen kraken.

Wie rond twaalf uur in de nacht nog even in de kapel een bezoekje bracht kon steeds opnieuw precies rond dezelfde tijd dezelfde geschiedenis herhalen.

De sacristie scheen inderdaad na het inleveren der radio's een plaats te zijn die geheimen te verbergen had. En als de zusters geweten hadden hoe dikwijls daar in de sacristie een man zat te wachten totdat eindelijk in de kapel het licht weer uitging en de doortocht veilig bleek, dan zouden zij zeker hun bezoekje op een andere tijd gebracht hebben om zodoende die geheimzinnige man in zijn arbeid niet te storen.

Wat er ook van zij: zuster Odila, u wordt namens het rectoraat bedankt voor het bereidwillig afstaan van de kast op de sacriezolder en de snoer die al die tijd samen met het strijkijzer klaar lag;

Zuster Salvia wordt eveneens bedankt voor het snelle opdienen van het middagmaal om zo mijnheer van Duyse in de gelegenheid te stellen om 13 uur op de befaamde zolder te kunnen zijn;

En Moeder Adolpha wordt tenslotte bedankt voor de koptelefoon.

Allen hebben goed gezwegen. Velen kwamen toch nog achter het geheim en voor enigen bleef het alles tot op deze dag een geheim, een onopgelost raadsel.

Op nog tien meter afstand van de Duitse afdeling werd de oranjezender de home-service e.a. uit Engeland dagelijks zes à zeven maal beluisterd om het juiste oorlogsnieuws te vernemen.

Niet alle Nederlandse patiënten waren altijd Nederlander in de zin van een goed Nederlander.

Vanzelfsprekend werden ook de N.S.B.ers wel eens ziek en zo hadden dan hier regelmatig een "kameraad" of "kameraadske" op de mannen-of vrouwenzaal gelogeed, soms tot groot vermaak dan weer tot grote ergenis van de andere patiënten.

De meest pijnlijke gebeurtenis heeft ons Teun de Groen bezorgd.

Het was een jeugdstormer, die in December 1943 bij een ontploffing op het vliegveld te Gilze-Rijen om het leven kwam en hier werd binnengebracht.

Alle gingen om een kerkelijke begrafenis af te dwingen waren tevergeefs, totdat de Duitse aalmoezenier Althoff die hier iedere zondagavond om 7 uur een kerkelijke dienst voor de weermacht deed, met tussenkomst van de rector en monseigneur op 13 Dec. de begrafenis deed.

Maandag 4 September 1944 scheen plotseling het einde van al deze en vele andere tribulaties en beproevingen in zicht te zijn, toen Duitse colonnes dag en nacht vanuit België naar Holland trokken en de Engelse zender maandagnacht de Bredasche bevolking van vertellen dat ze door de geallieerde legers bevrijd waren. Bevrijd waren we nog wel niet, dat zagen we zelf al te goed, maar dan moest het uur van bevrijding toch wel zeer nabij zijn.

Het gevolg was dan ook dat dinsdag iedereen gereed stond om de Amerikanen te ontvangen en om voorbereid te zijn voor eventuele gevechten in of rond Breda doken de patiënten voor de tweede maal onder in de kelder.

Toch was de stemming anders dan in Mei 1940.

Was het toen de angst en de zorg die allen drukte, nu leefde allen in een soort overwinningsroes. Maar helaas deze keer waren we bedrogen door de radio. Er kwamen geen Amerikanen of Britten ook niet op woensdag. In plaats daarvan trokken weer nieuwe troepen naar België.

Inmiddels kwamen ook de eerste gewonde Duitse soldaten uit Antwerpen binnen.

Een soort Duitse arts die samen met een stelletje sanitäters de medische staf vormde, kon natuurlijk de zaak niet bolwerken, zodat Dr. Karthaus met zijn assistenten moest bijspringen. De zeer zwaar gewonden werden door hem geholpen en zo ook van een zekere dood gered.

7 September 's middags staat plotseling de tuin van het ziekenhuis vol wagens van het Duitse Rode Kruis. En in plaats van de bevrijding, die iedereen verwacht had, wordt het ziekenhuis een groot Kriegslazaret voor het westelijk leger omgetoverd.

200 man personeel, 26 artsen die 250 bedden opeiste, zullen hun werkzaamheden beginnen in het ziekenhuis. De zusters konden met vakantie als ze wilden, de hal van de eerste verdieping werd ingericht als een grote eetzaal.

De dagen die daarop volgden zijn wel de meest vervelende geweest en niet het minst voor een gedeelte der patiënten die vanaf die tijd tot aan de werkelijke bevrijding in de kelder zijn geweest.

In die eerste dagen van September opgebeld naar Zundert of het waar was dat ze er al waren en er werd vanaf het balkon steeds geduldig getuurd naar de singel in de richting van het Diaconessenhuis, doch steeds waren er fietsende moffen, wagens en paarden die af en aan reden. Toen brak er een tijd aan van saai afwachten en ook van betrekkelijk niets doen.

Gewone patiënten kwamen niet meer binnen zodat voor de zusters, doktoren en personeel rond 15 September een soort vakantie aanbrak.

Op alle afdelingen waren de zusters bezig met naai- en verstelwerk. Inmiddels bleek toch uit vele dingen dat onze bevrijding niet meer zo lang op zich zou laten wachten.

De Tommie's kregen steeds meer belangstelling voor Breda en omgeving: vooral de Terheijdense weg en het station werden regelmatig met mitrailleurvuur en raketbommen aangevallen.

De meeste Nederlandse patiënten die in September en begin Oktober binnenkwamen waren slachtoffers van de Engelse jagers die jacht maakten op treinen en vervoer langs de grote wegen.

Tot de dagen van de bevrijding zijn nog vele slachtoffers gevallen.

Zondag 15 October in de vroege morgen krijgt het station te Breda zijn grootste vuurproef te doorstaan. Om 8 uur verschijnen de eerste Jagers en om 9u30 is alles weer rustig. Wonder boven wonder werden er slechts twee personen gewond.

20 en 21 October werden wederom slachtoffers van de luchtaanvallen binnengebracht uit Leur, Hoeven en Achtmaal. Tenslotte waren we er aan gewoon geraakt dagelijks de jagers boven Breda en omgeving de streek te zien bespieden.

Geheel deze bedrijvigheid vanuit de lucht was nog niet alles wat ons deed herinneren aan 't naderbij komen van het front. De Duitsers zelf begonnen ook reeds met de opruiming.

13 September werd het ziekenhuis als het ware door elkaar geschud. In Gilze-Rijen vlogen munitie opslagplaatsen de lucht in wat ons hier heel wat ruiten heeft gekost.

De volgende dag zou het spelletje zich herhalen. Allen werden gewaarschuwd om tegen 9 uur 's avonds op 2 hevige explosies voorbereid te zijn.

We waren dan ook goed voorbereid. Ramen en deuren stonden overal open en wij tuurden in de richting Gilze-Rijen. Het lichtte plots op aan de horizon en... een zeer zwakke explosie volgde. Geen raam had ervan getrild.

De grootste sensatie in al die afwachtende weken bracht ons de Zondag van 17 September. Een stoet van bommenwerpers en vliegtuigen vloog laag over Breda in de richting Nijmegen. De slag om de Waal en Rijnbruggen was begonnen. 's Maandags herhaalde deze vertoning om aan de strijdende luchtlandingstroepen hulp te bieden. Woensdag was de Waalbrug te Nijmegen in handen van de luchtlandingsdivisies.

Hoe deze groots opgezette operatie voor Arnhem bleef steken is allen bekend.

Van alle fronten waar er gevochten werd, werden er gewonde soldaten binnengebracht: uit Zeeuws-Vlaanderen, Best-Eindhoven doch vooral uit Antwerpen, waar zwaar gevochten werd rondom het Albertkanaal.

Ook Amerikaanse- Britse- en Canadeesche soldaten bevonden zich ook af en toe onder hen.

Op 19 September waren ook beide afdelingen zowel A als B bezet, totdat eindelijk op 26 September het gehele lazaret naar Goude werd overgebracht. Enige zeer ernstige patiënten bleven achter.

Tijdens deze spannende maar niet zo drukke dagen werd er nog een retraite gegeven.

Allen waren we voorbereid om de bevrijding tegemoet te zien.

Nadat dan in de dagen voor en na 20 October reeds enige gewonden uit Alphen, Ulicoten en Chaam waren gearriveerd werd op zaterdag 28 October de strijd rondom Breda ingezet.

Donderdagnacht waren de meeste patiënten naar de kelder gebracht behalve de A en G afdeling.

Een kort nachtelijk artillerievuur was hiervan de oorzaak.

's Zaterdagmiddag vertelde een gewonde Duitse soldaat dat er gevechten plaats hadden van man tegen man in de buurt van Molenschot.

Artillerievuur was intussen steeds sterker te horen. Keek men vanaf de St. Jozefbouw in de richting Bavel en Gilze Rijen dan zag men voor zich een ring van brandende boerderijen waar zich tegen de avond het brandende seminarie IJpelaar aan toevoegde. In de middag was reeds het mitrailleurvuur goed hoorbaar. Inderdaad ze waren op komst.

De patiënten van afdeling A werden nu ook veiligheidshalve naar de kelder gebracht.

Afdeling G wachtte nog even af. Maar toen daar 's avonds de eerste scherven binnenvielen, doken ook zij de kelder in. Tenslotte bereidde zich iedereen voor om de nacht in de kelder door te brengen.

Een altaartje werd in de gang van de kelder opgeslagen. Ook Ons Heer nam Zijn plaats weer in te midden van de zieke zusters in een van de vertrekken onder de St. Jozefbouw.

Die avond hielden we de Koningswake van 9 tot 9u30 in de kelder.

Buiten woedde nu het oorlogsgeweld voort. Onder het doffe geblaf van de artillerie, het loeien van een overvliegende granaat en het korte inslaan ervan, het knetteren van de mitrailleurs dat altijd dichterbij kwam, begaf iedereen zich te ruste. Buiten keek men in de rossige gloed van het nog brandende IJpelaregebouw. Breda was opgenomen in het front.

Zondag 30 October, feest van Christus Koning.

De vroege ochtend brengt weinig nieuws. De nacht was rustig als men bedenkt dat het in plaats waar men woont oorlog is. Alleen heeft Breda die nacht een toren verspeeld. De kerk aan de driesprong was zo goed als geheel verdwenen.

Om 9 uur is de Hoogmis op het Christus Koningsfeest in de kelder.

Met grote tussenpozem laat het artillerievuur zich horen. Alle torens worden onder handen genomen en ze mikken goed die Polen. Allerlei andere geluiden vanaf de grond en vanuit de lucht mengen zich door elkaar. Het wordt middag en het eerste bericht komt binnen: "Ginneken is vrij, ze zijn in Breda!" Wij geloven niets, want we zien maar al te goed dat de Duitsers stellingen aan het betrekken zijn in onze eigen tuin en ook achter de Lourdesgrot. Nieuw bericht: "De Polen staan op de markt".

Kan niet, want bij ons schieten de Moffen nog op z'n best!

Dan: "De mensen lopen al op straat met vlaggetjes." Maar in het ziekenhuis liepen om 17u30 nog Hollandse S.S. door de gangen. Doch om 18 uur zijn ook wij vrij.

Een bijna vijfjarige druk werd hiermede van ons allen weggenomen.

De reactie, het antwoord hierop was dan ook een spontane vreugdeuiting nog op dezelfde avond.

Het begon in de kelder met zingen. Het plantte zich voort in springen en zingen. De kelder werd te klein, de trappen op de gangen in, plegen, dokters, meisjes, rectoren, religieuzen jong en oud: het sprong of liever gezegd ze hosten al zingend door de gangen van het ziekenhuis, totdat een gestommel aan de voordeur daar een eind aan maakte.

De eerste Poolse M.P. soldaat kregen we door het luikje van de voordeur te zien.

We meende dat we teveel rumoer maakten, doch de waarheid was wat anders: het regende buiten en de arme M.P. bleek om een praatje verlegen en had zich ook wel graag zich onder de zingende menigte gemengd.

De nacht die erop volgde werd nog in de kelder doorgebracht, de vijand was nog niet ver weg en de gehele nacht door dreunde regelmatig het geschut.

Maandag was het natuurlijk de grote bevrijdingsdag. De eucharistieviering was nog in de kelder en daarna werd het oranje en de driekleur voor de dag gehaald. De eerste Poolse motorrijders en tanks zagen we nu langs de singel trekken. Iedereen die niet door clausuur of ziekte binnenshuis moest blijven trok de stad in om het ophalen van N.S.B.ers en collaborateurs in ogenschouw te nemen.

De stad zelf bleek niet veel geleden te hebben.

Dinsdags krijgen we reeds Engelse doktoren en 'n aalmoezenier op bezoek. 200 bedden worden door hen in beslag genomen. Meteen wordt er een inspectie gehouden naar de hygienische toestand.

Die dag zetten de Polen het werk der bevrijding weer voort.

Onder oorverdovend lawaai beginnen de tanks en kanonnen die o.a. op de artilleriekazerne staan opgesteld het front langs de mark te bestrijden. Drie dagen duurde dit lawaaierige feest.

Woensdag 1 November, Allerheiligen. Om 9u30 wordt voor de Poolse soldaten een Heilige Mis gecelebreerd. Diezelfde avond heeft onder luid kanongebulder de dodenherdenking plaats. Afdeling G en C trekken weer naar boven en voor de laatste maal wordt de aula in gereedheid gebracht voor afdeling A.

Donderdag 2 November trok het Engelse veldlazeret het ziekenhuis binnen. Zij brachten zelf alles mee: eigen koks, eigen verplegend personeel, 3 aalmoezeniers.

Zr. Blanca werd verbindingszuster. Wie gemeend had dat bij hun alles in de puntjes in orde was, werd danig teleurgesteld. Onze spreekwoordelijke properheid en netheid werd flink op de proef gesteld.

Afdeling O.K. was opslagplaats, de operatiekamer zelf werd eetkamer en soms ook hing daar de was te drogen.

Groot nogthans was het verschil met de moffen. Het geraas en geblaf van de Duitsers had plaats gemaakt voor de kalmte en de jovialiteit van de Brit. Men ondervond weinig last van hen.

Was nu, voor de gewone burger de oorlog voorbij, het ziekenhuis begon er van nu af aan nog lange tijd kennis mee te maken.

De gevechten gingen nu elders voort. In de nacht van Zaterdag op Zondag werden de eerste gewonden uit omgeving Wagenberg en Made binnengebracht.

Zondagmiddag kwamen er slachtoffers uit Klundert en Noordhoek, Drimmelen en Langeweg.

En toen dit 's maandags nog voortduurde was onze beschikbare ruimte overvol.

De eerste ledikanten bij afdeling Z (gang naar de meisjesrefter) in de gangen geplaatst. Daarna treedt een betrekkelijke periode in.

In December organiseren onze Engelse vrienden een children-partij voor 125 van de armste kinderen uit Breda. Zij zijn de gast van het Engelse lazaretpersoneel, dat zelf de kinderem bedient en tracteert op allerlei versnaperingen en surprises. Guus Caddy zorgde voor de goocheltoeren en zang.

Dan wordt er in die rustige dagen voor de eerste keer des 's nachts een eigenaardig hortend geluid door de lucht vernomen.

De V1 heeft zijn weg naar Antwerpen over Breda gevonden. Een nieuwe periode van veel ellende en bedreiging breekt aan voor Breda, omgeving en grensbewoners.

18 December valt het eerste slachtoffer van de V1, Dhr. Poppelaars uit Teteringen.

Regelmatig doch niet veelvuldig dondert de vreemde vogel over en langs Breda. Ongelukken blijven voorlopig uit. Maar toch wordt de kelder weer in gereedheid gebracht voor de eventuele slachtoffers.

We krijgen talrijke bedden en dekens van de geallieerden. Dan valt er 23 December plots midden op de

dag een Duitse bom in de Balfortstraat : 7 doden en 3 gewonden.

Dan wordt het kerstmis. Traditiegetrouw, slechts eenmaal onderbroken, komt het Sacramentskoor zijn programma in het St.Ignatius ten gehore brengen. Ook bij de Engelse vrienden wordt een bezoek gebracht.

En zo gaan we dan naar het nieuwe jaar. Het oude wordt afgesloten met een mooie avond die verzorgd werd door de Oosterhoutse Nachtegalen. Het oude met al z'n ellende is voorbij.

Een stuk van Nederland is bevrijd: vol hoop op een voorspoedige, algemene bevrijding treden we 1945 binnen.

De eerste en de tweede maand van het nieuwe jaar brengen echter nog veel angst en leed mee, ook voor het reeds bevrijde gebied.

De V1's razen altijd nog over. V2's hebben zich daar bijgevoegd, veelvuldiger gaan ze door de lucht en steeds meer vallen er neer in de onmiddellijke omgeving van Breda.

We geven hier enige data:

20 Januari: In Dorst doden en gewonden

22 Januari: Op de Lensdijk alle kinderen uit één gezin gedood

26 Januari: Ongeveer 25 gewonden uit Zundert, Kaatsheuvel en Gilze. Velen doorstuurd naar het noodziekenhuis

23 Januari: Waren alledrie lokalen in de kelder in gebruik genomen.

23 Februari: 10 gewonden uit Leur, waarvan er 2 stierven.

25 Februari: 2 gewonden uit Princenhage

26 Februari: 8 gewonden uit Gilze hier gebracht anderen naar elders.

27 Februari: 2 gewonden en één dode uit Effen.

In de daarop volgende dagen en weken werden nog V1 slachtoffers gebracht uit Meersel-Dreef, Dongen, Princenhage en Teteringen.

Een andere bron van ellende werden de landmijnen en vanaf de dag van de bevrijding tot nog maanden na de vrede vielen hier mensen aan ten offer. Meestal had het een been- of armamputatie tengevolge.

Dan moeten we daar nog bijvoegen, de slachtoffers die het vreselijk luchtafweer in Zundert maakte.

De ambulance heeft in die maanden heel wat leed en ellende binnen haar vier muren gezien.

Heel wat bloed is er gevloeid. Veel gewonden die daar reeds bezweken. In al die dagen eveneens in de bevrijdingsdagen werkten dokter en priester samen. De één amputeerde en gaf bloedtransfusies, de andere diende het Heilig Oliesel toe.

Een woord van hulde aan de medische staf en hun assistenten, welke laatsten soms dag en nacht in 't getouw waren en die dank zij de royale hulp van de Engelse Bloedtransfusiedienst, heel wat mensenlevens hebben kunnen redden. Het gaf een mooie voldoening om juist door de onmiddellijke toepassing van bloedtransfusies dikwijls schijnbaar hopeloze gevallen te mogen behouden.

Ook onze Nederlandse Rode Kruisdienst deed goed werk. Het medische centrum van de bloedtransfusiedienst, voor het rayon Breda is gevestigd in het Laboratorium van ons ziekenhuis onder leiding van Dr. Klein Swormink en met medewerking van de zusters.

In 1939 werd deze dienst georganiseerd en met het werven van donors begonnen in Breda en omgeving. Spoedig hadden een groot aantal personen zich bereid verklaard hun bloed voor hun in noodverkerende medemensen af te staan. 113 Personen werden na onderzoek als donor geschikt gevonden, welk aantal in der loop der jaren geleidelijk is aangegroeid tot 789, zodat rayon Breda over een der grootste aantallen beschikt terwijl het aantal transfusies is gestegen tot 179 per drie maanden, ook wel een der grootste aantallen uit ons land. geregeld maken ook het Diaconessenhuis, Moederheil en het Laurensziekenhuis van deze dienst gebruik om hun patiënten van een wisse dood te redden. Wanneer geen donor aanwezig kon zijn was altijd ons eigen personeel bereid om hun bloed te geven.

Tijdens de Duitse bezetting is veel bloed verzameld en geconserveerd in 120 grote glazen kolven om steeds over het nodige bloed te kunnen beschikken bij onvoorziene gevallen.

Een mooi lichtpuntje: in maart was het bezoek van H.M. Koningin Wilhelmina aan Breda.

Hare Majesteit had haar intrek genomen in Anneville en bezocht van daaruit verschillende grotere gemeenten van het bevrijde gebied.

Ten stadhuize werden enige personen voor een kort onderhoud uitgenodigd.

Ook Zr. Ursula - als vertegenwoordigster van de verzetbeweging onder de nonnekes - bracht een bezoek aan Hare Majesteit.

16 april verhuist het Engelse Veldlazaret naar Tilburg. De schoonmaak kan nu beginnen. Intussen stormen de geallieerde troepen in snel tempo Duitsland binnen. Ook het oosten van Nederland wordt nu bevrijd. Noordwest Nederland blijft echter geïsoleerd en wacht in ware hongersnood op het uur der bevrijding. Doch het loopt naar mei. De grote vliegende Britse forten vliegen eind April over Breda naar het Noorden: ditmaal geen bommen, maar voedselpakketten met zich dragend. Grote dingen gebeuren er in Duitsland op politiek en militair gebied. De spanning groeit en dan op 5 Mei de algemene capitulatie van de Duitse legers. Nederland is vrij.

Het einde van de tweede wereldoorlog. Dan volgen de dagen van de spontane vreugde: 5-6 en 7 Mei worden tot feestdagen verheven. Het zijn dagen van optochten organiseren, zingen en springen. 7 Mei wordt de grote vreededag van St. Ignatius Ziekenhuis. Tegen de avond worden de bewoners in de hal bijeengeroepen. Iedereen is in feestkleding d.w.z. op alle mogelijke wijze met oranje en nationale kleuren omhangen. In de hal heeft een korte plechtigheid plaats. Alle politieke figuren passeren de revue: van Roosevelt, Koningin Wilhelmina met familie tot Toontje Mussert toe. Dan volgt een plechtige optocht door de gangen naar buiten waaronder groot gejubel de verduisteringsgordijnen enz. van het ziekenhuis in vlammen op gaan. Dat is het sein voor de voor de spontane feestviering. In grote kringen danst men rond de vijver. Het wordt een dooreenspringen in grote en kleine groepjes. Doktoren, Rectoren en allen zingen hun keel schor om de stemming erin te houden. Plegen, zusters en meisjes en zelfs onze Gijs (een bejaarde tuinman die hier in huis woont): Ze doen allen mee, ze voelen allen zich vrije mensen die avond. Tot laat in de avond werd het feest in de hal verder voortgezet. Honky-Ponky en liedjes wisselen elkander af.

Intussen heeft ook het Duitse leger in midden en oost Duitsland gecaputuleerd en zo wordt dan: 8 MEI de grote VICTORY DAY VOOR GEHEEL EUROPA. Maria, Koningin van de Vrede, wij danken U. Het feesten zit de mensen nog steeds in het hoofd en zo zien we op 9 mei geheel Breda in optocht leeg stromen om de Koningin Wilhelmina te huldigen op "Annaville". In het ziekenhuis is het die avond rustiger dan anders. Alle plegen en meisjes zijn zingende in de optocht meegetrokken naar "Anneville". En zo wordt het 10 Mei. Stilaan beginnen we nu te wennen aan de vrijheid en het normale leven.

Tot zover ons verhaal van 5 jaar oorlog.